

L'arqueologia subaquàtica a Catalunya i la tasca dels Thetis en la recerca de la història submergida

per Jordi Montlló Bolart

La imatge que de l'arqueologia té molta gent és una imatge distorsionada, per la gran quantitat d'influències alienes als propis professionals i científics que els arriba. Encara perdura, malauradament, la idea de la recerca de tresors llunyans, de civilitzacions exòtiques. La cultura audiovisual ha col·laborat en gran manera a desinformar al públic en general. En arqueologia subaquàtica, aquest procés mental es veu afavorit per dos factors: l'afany depredador de l'home de tot el que l'envolta (història, natura i via pública,...) i la peculiaritat d'algunes troballes en un medi que permet en molts casos trobar peces, especialment àmfores, senceres; la qual cosa desperta un dels altres instints humans: la comercialització,

prescindint de consideracions científiques o de benestar social per sobre de benestar propi.

Segons Xavier Nieto, director de l'equip del Thetis, l'explotació del fons marí no és tan un problema de legislació, recordem la recent llei aprovada del Patrimoni Històric, sino de sensibilització. En aquest punt cal superar una sèrie de dificultats de les que ja parlàvem a dalt. Les informacions que arriben a través de cinema, televisió o premsa (els grans mitjans de difusió) són més perjudicials que beneficioses pel camp de l'arqueologia. D'altra banda la majoria de publicacions especialitzades són massa tècniques pel gran públic; els llibres de text de les escoles i molts mestres tracten la his-

Foto: J. Montlló. El Thetis amarrat al port d'Arenys de Mar.

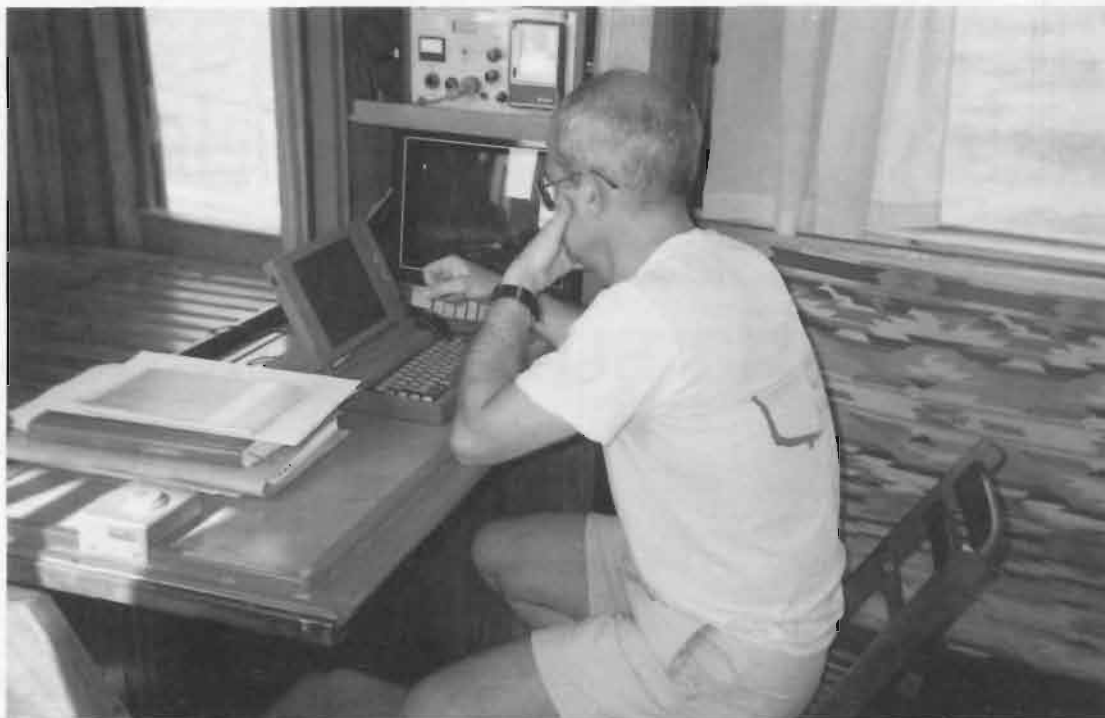

Foto: J. Montlló. Xavier Nieto treballant davant l'ordinador.
A la seva dreta pantalla de la sonda.

tòria antiga com un fet marginal, ràpidament i sense complicar-se la vida —ignorants de les moltes possibilitats que es perden—. Manca un terme mig de cara a l'autèntica difusió del què és i què representa l'arqueologia, tant la subaquàtica com la de terra ferma. Aquí us explicarem la tasca del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya i el vaixell que utilitzen per la recerca científica: el Thetis.

Si alguna cosa caracteritza aquesta modalitat de l'arqueologia, és la seva joventut. Malgrat que la primera intervenció submarina es va fer ara fa cent anys i que l'han seguit algunes experiències esporàdiques, no podem parlar d'un projecte sòlid fins el 1991.

La intervenció de la qual ara celebrem el seu primer centenari es realitzà a Cala Cativa (Port de la Selva), on Aiferràs excavà un pecí carregat d'àmfores del tipus Pascual 1. També cal esmentar l'experiència del Patronat d'Arqueologia Subaquàtica de Girona i algunes actuacions del Museu Arqueològic de Tarragona. Tant una com l'altre són experiències molt irregulars, depenent la majoria d'elles d'esperits de persones emprenedores, que quan ho deixen desapareix llur activitat. Són un seguit de fets aïllats fins que a l'any 1984 es comencen les campanyes a Cala Culip (Cadaqués) durant les quals s'excavà un pecí del segle I d.C. carregat d'àmfores bètiques (Dressel 20), sigil·lades sudgàliques i llànties i Prets Fines. També s'excavà un vaixell del segle XIV d. C. que aportà informació molt completa de l'arquitectura naval de l'època. Aquestes campanyes es finalitzarien el 1990. El projecte del Thetis es comença a gestar al veure les possibilitats reals i la formació d'un equip especialitzat, afegint-hi l'èxit de les set campanyes realitzades a Cala Culip.

El Thetis és un vaixell construït pels alemanys, l'any 1953, per realitzar estudis oceanogràfics. Quan la Generalitat de Catalunya el va adquirir, el 23 de desembre de 1991, les transformacions que necessitava eren mínimes. Les característi-

ques tècniques venen definides per l'eslora: 21'60 metres, mànega: 5'40 metres, calat: 1'10 metres. El motor té una potència de 220 CV i el desplaçament és de 69 tones. L'equip humà que acompanya el Thetis està compost per cinc persones: el patró és en Joan Santolaria i el mecànic en Lluís Molina; a més hi ha en Xim Rauric i en Raül Mata d'arqueòlegs, la direcció de l'equip correspon a Xavier Nieto, també arqueòleg. Per la feina que han de fer, poca utilitat tindria el vaixell si no tinguessin una tecnologia adequada. Disposen d'una sonda, un magnetòmetre de protons (que mesura les variacions del magnetisme de la terra), una càmera submarina tele-dirigida i un Sistema de Posicionament per Satèl·lit (GPS), a més dels sistemes corrents de navegació.

La missió que té assignada és la protecció, recerca i difusió del patrimoni subaquàtic, tant de mar com d'aigua dolça. Ressorgeix de l'oblit l'antiga deessa dels mars de la Grècia clàssica, la que era esposa de Poseidó. Thetis millor que ningú coneix els navegants de la seva època i ara tractarà de protegir-los segons ho demanin les circumstàncies. Actualment i des de la primera campanya en què participà, el 1992, s'està elaborant la Carta Arqueològica de la costa catalana, per poder saber d'una manera precisa el potencial real del patrimoni subaquàtic de Catalunya. És una tasca complexa i que requereix molta metodologia i paciència. Primer de tot cal fer una recollida bibliogràfica. També s'ha fet l'inventari dels materials que hi ha a molts museus de Catalunya, on s'han portat tantes troballes producte de les activitats pesqueres. A més cal comptar amb la col·laboració de pescadors, submarinistes, aficionats que han donat alguna dada que serveix d'inici per algun jaciment. Tot això que està dit en quatre línies requereix molts dies, mesos i anys de treball continuat.

Està previst que la carta arqueològica es finalitzi l'any 1995. Hauran estat quatre campanyes dedicades a l'observa-

ció del fons marí de Catalunya, des de l'Empordà fins l'Ebre. Les sortides del vaixell s'efectuen entre els mesos de maig i octubre, mentre que la resta de l'any es dedica a sintetitzar, estudiar i analitzar les dades recollides anteriorment, així com a la preparació de properes campanyes. Una altra de les tasques de l'equip és la de sensibilitzar la societat de la importància de llur feina, fent jornades de portes obertes, elaborant vídeos i editant publicacions de caràcter divulgatiu.

Els resultats obtinguts han estat molt positius: l'any 1992 es coneixen 75 jaciments, quan encara resta acabar la campanya d'enguany i la de l'any vinent s'han de comptabilitzar més de 600 jaciments subaquàtics. L'arc cronològic abastat per dita quantitat de jaciments és molt ample: des del segle V a. C. fins als nostres dies; i s'hi poden trobar des de vaixells fins avions o submarins. En el Maresme tot i que no és un dels llocs més productius en qualitat de jaciments, si s'ha constatat una gran dispersió de materials que fan pensar en fondejadors, de diferents èpoques. Es pot dir que davant de cada població hi ha una zona destinada a fondejar les embarcacions. El problema bàsic és que es tracta d'una zona molt castigada per les transformacions: construcció incessant de ports, drenatge de sorres per la «reconstrucció» de les platges (que han fet més mal que be)...

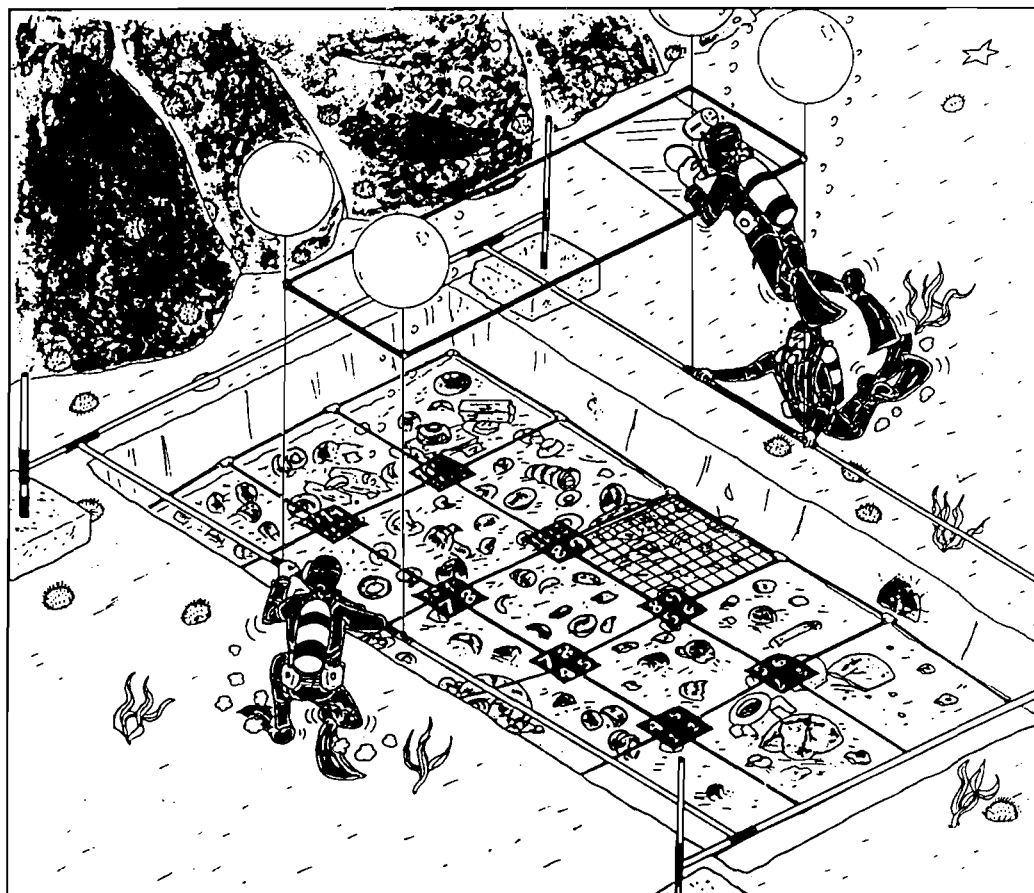
L'any vinent serà, segons les previsions, el darrer en què es treballarà per la carta arqueològica. Un cop hagi finalitzat dita tasca, s'establirà un programa de prioritats per excavar aquells jaciments que estiguin afectats per la realització

d'obres públiques. Aquesta és la manera que una activitat no vagi en detriment de l'altra.

De totes maneres, existien algunes dificultats, no tot són facilitats: caldria més personal dedicat específicament a aquesta activitat del que es disposa. També existeix una manca de tradició, ja hem dit que es tracta d'una experiència molt jove, no tan sols a Catalunya sinó també a Europa en general. El primer centre d'aquest tipus a Europa data de 1960, i el famós i conegut Centre National de Recherches Scientifiques francès (CNRS) es creà el 1966. Aquesta joventut i manca de tradició té l'avantatge de que està tot per fer, però l'inconvenient de no existir una mentalització a nivell social, a nivell de l'administració, a tots nivells.

Un fet positiu per conèixer noves experiències és mantenir contactes amb d'altres centres europeus (França, Itàlia, Grècia, Turquia,...), fer intercanvis de professionals, veure i comparar com treballen en d'altres països, aprofundir en el coneixement d'aquesta feina per poder millorar sempre, anar endavant, amb treball constant i entusiasme.

L'equip del Thetis sempre està disposat a divulgar llur treball, els podeu trobar en qualsevol port de Catalunya, sovint realitzen jornades de portes obertes que cal que aprofiteu per conèixer d'aprop el que aquí heu llegit. Si a més voleu col·laborar o teniu alguna informació referent a alguna troballa o possible jaciment, us podeu posar en contacte a través del telèfon: 908.19.56.55.

Dibuix de J. M. Castellà cedit pel CASC. Aspecte que adquireix una excavació subaquàtica.